

Jezikoslovni osvrt na *Gramatički i pravopisni priručnik bunjevačkog jezika*

Prilog javnoj raspravi o prijedlogu Odluke o izmjenama Statuta Grada Subotice glede uvođenja tzv. bunjevačkog jezika u službenu uporabu

Miro Marcikić*

Sažetak

Niti jedan vodeći hrvatski, srpski, pa ni slavenski jezikoslovac ne svrstava bunjevački govor bačkih bunjevačkih Hrvata u kategoriju jezika. Jezikoslovni osvrt na Gramatički i pravopisni priručnik bunjevačkog jezika otkriva niz netočnosti, nedorečenosti, arbitrarnosti i preskriptivnosti, obilje hrvatizama i srbizama, tipoloških pogrešaka, banalnosti te novoga fenomena u političkom pothvatu nasilnoga stvaranja tzv. bunjevačkog jezika – uvođenje umjetnih ikavizama u bunjevački govor. Autor istražuje uzroke i posljedice hiperikavizacije te podcrtava problematičnost stvaranja novih riječi u jednome govoru od strane nestručnih osoba.

Ključne riječi: bunjevački govor, standardizacija govora, Hrvati u Vojvodini

Uvod

Kao obrazovanog jezikoslovca, zaljubljenika u jezike te izvornoga govornika podunavskog bunjevačkog govora moram priznati da me je ideja o standardizaciji istoga već prije desetak godina zaintrigirala. Tijekom svojih studentskih dana spletom okolnosti imao sam priliku živjeti i družiti se s dalmatinskim bunjevačkim Hrvatima na području Ravnih Kotara. Činjenica da ikavica, kojom govori najveći broj Hrvata u domovini i inozemstvu nije standardizirana prije stotinjak godina me je uvijek žalostila. Nakon završene germanistike sam se preusmjerio na studij slavistike tijekom daljeg školovanja. Slavistika mi je otvorila vrata (ali i dušu) svim granama slavenskih jezika i govora, među kojima se krije i naša bunjevačka ikavica.

Potpuna ili djelomična ikavska refleksija staroslavenskog glasa „jat“ danas osim govora bunjevačkih, šokačkih, dalmatinskih, ličkih, slavonskih, hercegovačkih i bosanskih Hrvata krasi i standardizirani gradišćansko-hrvatski te ukrajinski jezik. S

---

* Udruga hrvatsko-američkih stručnjaka (Association of Croatian American Professionals)

obzirom na toliku rasprostranjenost ikavice i činjenicu da su Gradišćanci tu već odradili ozbiljan posao (Sučić i sur. 2003), pomislio sam da možda i nije loša ideja standardizirati i našu bunjevačku ikavicu. No, onda se politika umiješala u jezikoslovlje i upregnula naš lijepi govor u instrument stvaranja umjetne nacije Bunjevaca, jedne od najljepših grana hrvatskoga narodnog stabla. Stoga se danas, nažalost, nalazimo u situaciji u kojoj moramo trošiti papir (pa makar i onaj elektronički) na stručne analize umjetno stvorenog jezika od strane jedne učiteljice razredne nastave i jedne doktorice antropologije.

Kao što sam se i pribojavao, *Gramatički i pravopisni priručnik bunjevačkog jezika* Ane Popov i Suzane Kujundžić Ostojić „krasi“ netočnost, nedorečenost, arbitrarnosti i preskriptivnost, ali i obilje hrvatizama i srbizama, tipoloških pogrešaka i na koncu banalnost. Autoricama ovom prilikom želim i javno zahvaliti jer su me dobro nasmijale! No, ono što nije nimalo smiješno, a na što nailazimo u ovome priručniku tzv. bunjevačkog jezika je fenomen slučajnog (možda namjernog, zacijelo ne sustavnog – autorice ipak nisu školovane jezikoslovke) stvaranja umjetnih bunjevačkih riječi oslanjanjem na jedan od standardnih jezika u kontaktu – srpski. Tome fenomenu sam morao dati i novo ime, odnosno naziv, koji glasi *umjetni ikavizam*. Više o umjetnim ikavizmima možete pročitati dolje u tekstu. No, krenimo redom s raščlambom ove knjižice Bunjevaca ne-Hrvata!

Netočnost

Već na samom početku saznajemo od autorica priručnika da se tzv. bunjevački jezik „smatra posebnom jezičkom cilinom – mikro jezikom, koji pripada grupi južnoslovenskih jezika“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 3). Dakle, na samom početku i to u jednoj rečenici, susrećemo se čak s tri srbizma (jezički, grupa, južnoslovenski), jednim umjetnim ikavizmom (cilina) te netočnom tvrdnjom o bunjevačkome kao mikro jeziku. Autorice su jednim potezom pera doslovce izbrisale tri četvrtine govornika bunjevačkoga, onih koji se smatraju Hrvatima u Bačkoj, Mađarskoj, Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini. U nastavku slijedi svima već dobro poznati opis povijesti hrvatske štokavske ikavice te navođenje podunavskih velikana hrvatske književnosti – od fra Mihovila Radnića, fra Lovre Bračuljevića, fra Stipe Vilova do Ivana Antunovića, Ambrozija Šarčevića te Balinta Vujkova. Dakako, sve u ime Bunjevaca ne-Hrvata i zasebnog tzv. bunjevačkog jezika. Nadalje, autorice započinju poglavlje o glasovnim „prominama“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 12) još jednom zanimljivom tvrdnjom: „Narodne govore dilimo prema tom kojim je glasovima zamijenjen kadgodašnji glas ‘jat’.“ Nakon toga slijedi nabranje i primjeri ekavice, jekavice te ikavice. Znaju li autorice razliku između jezika, narječja, dijalekta, govora, izgovora i govorenja? Ne bih se usudio odgovoriti potvrdno s obzirom na gore citiranu rečenicu. Znaju li i da i standardni hrvatski kao i standardni srpski jezik posjeduju i štokavsko narječje i sva tri izgovora – jekavski, ikavski i ekavski? Uz to, hrvatski jezik ima još dva narječja – čakavsko i kajkavsko, a ikavski izgovor ili ikavica je kod Srba vrlo rijetka. Dakle, o kojim „narodnim govorima“ pišu Popova i Ostojićeva? Ako se

radi o ikavici, ona kao izgovor već pripada i štokavskom narječju i standardnoga hrvatskoga i srpskoga jezika, ali i čakavskom narječju, te čakavsko-kajkavskom govoru hrvatskoga jezika. Dovoljno je otvoriti uvode osnovnoškolskih gramatika oba jezika (Klikovac 2015; Težak i Babić 2003) u kojima je to već odavno i opisano. Dakle, ikavica kao neki zasebni „narodni govor“ ili „mikro jezik“ zasebnog južnoslavenskog naroda – Bunjevaca, koji nisu ni Hrvati ni Srbi nego neki zasebni narod je naprosto politička konstrukcija, koja uključuje diseciranje jednoga od tri izgovora iz već normiranog standardnog jezika – hrvatskoga, njegovo zemljopisno omeđavanje na veličinu jednoga okruga, potom njegovo umjetno normiranje i na koncu proglašavanje novim jezikom.

No, vratimo se jezikoslovlju. Jezikoslovnim netočnostima možemo nazvati instance u kojima autorice ne koriste izvorne i uobičajene bunjevačke izraze, kako bi to bilo za očekivati. Pa tako imamo npr. ‘Subotica’ umjesto *Subatica* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 3, 63), ‘Hrvati’ umjesto *Rvati* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 7), ‘bio’ umjesto *bijo* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 5, 6, 29), ‘vrste’ umjesto *fele* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 9, 21, 23, 27), ‘koriste’ umjesto *hasniraje* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 5), ‘porodice’ umjesto *familije* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 7), ‘najjeftiniji’ umjesto *najjeptiniji* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 14), ‘mogu’ umjesto *možedu* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 19, 21, 34, 36, 46), ‘želim kupit’ umjesto *tijotila bi kupit* i ‘želim otić’ umjesto *tijotila bi otić* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 36), ‘katkad’ umjesto *pokatgod* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 36), ‘bude i budete’ umjesto *bidne i bidnete* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 60), ‘Mađar’ umjesto *Madžar* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 63), ‘svitski i bratski’ umjesto *svicki i bracki* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 64), ‘odprilike’ umjesto *otprilike* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 66), itd. Zašto ove riječi ili rečenice spadaju u netočnosti? Ako ćemo „divanit bunjevački“, hajdemo onda biti dosljedni i autentični do kraja. Onaj koji doista znade bunjevački ne bi rekao ‘Subotica’, ‘Hrvati’ i ‘mogu’ nego *Subatica*, *Rvati* i *možedu*. Bunjevačkim govorom se nikad ne bi reklo ‘želim’ nego *tijo* ili *tila bi*, a da bismo dočarali i neke naglašene suglasnike morali bismo napisati *bijo* i *svicki*, a ne ‘bio’ i *svitski*. Uz to, izostavljanje tuđica kao što je *hasnirati* (hrv. koristiti) izuzetno osiromašuje bunjevački govor. O tome malo više u nastavku.

U dijelu o odlikama bunjevačke deklinacije autorice navode da se u instrumentalu umjesto samoglasnika *e* kod imenica čije osnove završavaju prednjonepčanim suglasnikom koristi samoglasnik *o*. Kao primjeri instrumentala se navode *mišovi*, *panjovi*, *krajovi*, *trnjom*, *konjom* i *kraljom* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 59). Nije jasno tvrde li autorice uistinu da su riječi *mišovi*, *panjovi* i *krajovi* u instrumentalu ili su se možda zaletjele u instrumental usput navodeći i po koji gore spomenuti nominativ množine. Nadalje, autorice svojevóljno proširuju uporabu stražnjeg otvornika *o* te tako imamo mnoge primjere ovoga „pravila“ u vidu riječi *osnivanjom* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 7), *izvođenjom* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 17), *spajanjem* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 18), *dodavanjom* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 24), *značenjom* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 45), *ređanjem*

i *nizanjem* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 54), itd. Smijemo li dati prednost stražnjem otvorniku *o* i u ovim višesložnim riječima ostaje nejasno. No, ono što je jasno je da tzv. bunjevački jezik, koristeći se ovakvim hibridnim terminima, počima zvučati vrlo čudno. No, to je već tema umjetnih ikavizama o kojima ćemo govoriti malo kasnije u ovome osvrtu.

U netočnost spada i tvrdnja da u bunjevačkom prijedlog s često „srasta“ s riječju pokraj sebe pa dobiva produljenu varijantu te se piše sastavljeno, npr. *sotim*, *sonim* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 66). Da su autorice istražile i napisale više od doslovce jedne rečenice u poglavlju o akcentuaciji u bunjevačkome (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 61), možda bi otkrile da se zapravo radi o prenošenju akcenta s imenice na prijedlog, koje je tipično za sve bunjevačke govore – dalmatinski, lički, pa i naš podunavski (*za mater*, *prid kućom*, *s otim čovikom* itd.). Dakle, ne radi se ni o kakvom srastanju prijedloga *s*, nego o prenošenju akcenta s imenice (u spomenutom slučaju zamjenice *otaj* u instrumentalu, dakle *otim*) na prijedlog (u spomenutom slučaju prijedlog *s*). Duljom analizom otkrile bi i da se ovdje radi o bunjevačkom obliku pokazne zamjenice ‘taj’ – bunj. *otaj* pa tako u instrumentalu i dobivamo *otim*. I taj oblik spomenute zamjenice svjedoči da se radi o istom izvoru bunjevačkoga – onog dalmatinskoga, jer i dalmatinski bunjevački govor poznaje isti oblik. No, možda autoricama nije bilo na umu istraživati istinske korijene bunjevačkoga pa su se odlučile jednostavno ga proglasiti mikro jezikom Bajskog trokuta.

Nedorečenost

Kad se radi o nedorečenosti, govorimo o primjerima koji nisu do kraja izraženi u ideji, zamisli, prijedlogu ili djelu. Pokatkad se radi i o nedosljednosti, no ona je više vezana uz umjetne ikavizme. U opisima glasovnih „promina“ staroslavenskoga glasa „jat“ autorice navode da ipak postoje „slučajovi“ u kojima tzv. bunjevački jezik, koji je po njima „doslidna“ ikavica ima „primera di nije e zaminjeno sa i“. Npr. *svećenik*, *svet*, *sveto*, *svetac*, *menduše*, *red*, *pored*, *svečan*, *koren*, *teško* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 12). Također, „u nikim primerima je ostalo i, a danas se često meće e, što je pogrišno: pridak, griška, vićnica“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 12). Da, u nekim je primjerima staroslavenski glas „jat“ proizveo glas *e* umjesto *i*, no to nije slučaj s *mendušama*, koje nisu čak ni slavenskoga podrijetla. *Mendušu* smo zaprimili od turske riječi *mengüş*, koja je u turski ušla iz perzijskog *mengwš* (hrv. naušnice). Riječi *pridak*, *griška* i *vićnica* bi s druge strane trebale zvučati bunjevački, no one opet ne odgovaraju jer su većinom zastarjele riječi ili umjetni ikavizmi. Bunjevački bi se danas prije reklo *predak* i *pređi* nego *pridak* i *pridaci*, *falinga* nego *griška*, a *vićnica* – moderna izvedenica te višesložna riječ slavenskoga korijena zvuči doista čudno kad ju se ikavizira. *Vićnica* dolazi od vječnica ili većnica, koje dolaze od vijeće ili veće. A postoji li riječ *viće* u ikavici u tom modernom značenju nekoga savjeta ili odbora? Ne postoji. Ako ne postoji *viće*, onda ne može postojati ni zbunjujuća *vićnica*.

U opisu jednačenja suglasnika po zvučnosti, autorice navode da se prvi suglasnik uvijek jednači naspram drugoga. Tako dobivamo sljedeće primjere: *svat* + *ba* =

svadba, rob + stvo = *ropstvo*, iz + topit = *istopit* (Popov i Kujundžić-Ostojčić 2019: 13). Suprotno danim primjerima, same autorice kasnije u priručniku koriste riječi *pokadkad* umjesto *pokatkad* i *odprilike* umjesto *otprilike* (Popov i Kujundžić-Ostojčić 2019: 66). Nadalje, u opisu asimilacije te sažimanja suglasnika u bunjevačkom za primjere se navode muški oblici glagolskog pridjeva radnog – *sviro*, *tiro*, *davo* (Popov i Kujundžić-Ostojčić 2019: 15). Sažimanje glagolskog pridjeva radnog se opet spominje u segmentu o opisu perfekta pa tako saznajemo da se perfekt gradi od „sažetog radnog glagolskog prideva u m. rodu i enklitičkog oblika pomoćnog glagola jesam“ (Popov i Kujundžić-Ostojčić 2019: 38). Za primjere sažimanja se navode *pivo je*, *očo je*, *želila je*, *io sam*, *io si*, *lego sam*, itd. Idemo raščlaniti navedeno. Autorice izbjegavaju navesti primjere glagolskog pridjeva radnog u bunjevačkom vrste glagola s tematskim samoglasnikom *i*, npr. raditi, letjeti, vidjeti (bunj. *radit*, *letit*, *vidit*) čiji glagolski pridjevi glase radio, letio, vidio (bunj. *radijo*, *letijo*, *vidijo*), gdje ne samo da nema sažimanja nego isti oblici, pogotovu oni koji u sebi imaju „jat“ glas – kao letjeti i vidjeti) zvuče identično standardnom hrvatskom jeziku! Radi se, dakle, o jednoj sinergiji ikavice i jekavice koju ovdje vjerojatno nije bilo zgodno naglasiti. Uz to, autorice ne pojašnjavaju da postoji bunjevačko pravilo za spomenuto sažimanje, a ono glasi da se glagolski pridjev radni sažima kod glagola s tematskim samoglasnikom *a* i *e*, dok glagoli s tematskim samoglasnikom *i* proizvode puni oblik ovoga pridjeva. Za one koji ne znaju, tematski samoglasnik je samoglasnik koji stoji ispred infinitivnog nastavka *-ti*, u bunj. *-t*. Isti samoglasnik određuje i nastavak 3. lica množine u stezanom obliku prezenta, što je važno za bunjevački jer se taj nastavak razlikuje od istog kod jezika u kontaktu. O tome malo više u nastavku. Na koncu, treba naglasiti da se perfekt ne gradi od glagolskog pridjeva radnog u muškom rodu i enklitičkog oblika pomoćnog glagola jesam. On se gradi od glagolskog pridjeva radnog u odgovarajućem rodu (muškom, ženskom ili srednjem) i nenaglašenog prezenta pomoćnoga glagola biti (bunj. *bit*). Kad se govori o nekome glagolu, treba ga imenovati u njegovu infinitivnom, a ne stezanom obliku.

Kad se radi o glagolima i glagolskim pridjevima, dobro bi bilo spomenuti još jednu nedorečenost priručnika u pitanju. U opisu futura, autorice navode da se u tzv. bunjevačkom jeziku „upotripljava prost futur s okrnjenom infinitivnom osnovom i enklitičkim oblikom pomoćnog glagola *tit* u prezentu“ (Popov i Kujundžić-Ostojčić 2019: 38). Za primjere osnove se navode *doć*, *stat* i *uć*, a za stezane oblike 1. i 2. lica jednine, te 3. lica množine *doću*, *doćeš*, *doće*, *staću*, *staćeš*, *staće* i *uću*, *ućeš*, *uće* (Popov i Kujundžić-Ostojčić 2019: 39). Ako je bunjevački zaseban južnoslavenski jezik, onda u njemu ne bi trebala postojati distinkcija između okrnjenog i neokrnjenog infinitiva jer su u bunjevačkom svi infinitivi okrnjeni (unatoč primjeru s korica bunjevačkog *Klupčeta*) (Kujundžić-Ostojčić i sur. 2014) – oni u svom punom, bunjevačkom obliku glase upravo tako: *doć*, *stat*, *uć*, *vidit*, *letit*, *čekat*, *harcovat* itd. bez obzira na moguću inverziju kod uporabe futura, npr.: Ja ću vidit mamu vs. Vidit ću mamu. A ako ćemo spojeno pisati glavni i sporedni glagol, onda bismo trebali čitateljstvu objasniti i asimilaciju glasa *t* u *ć* (*vidit ću* > *vidittju* > *vidiću*) koja se javlja kod većine bunjevačkih glagola s obzirom na to da završavaju na *t*. No, naše autorice,

vođene valjda mjerom manjeg otpora, objašnjavaju građenje futura dajući za primjer isključivo infinitive na *ć*. Zašto se na koncu zamarati objašnjavanjem infinitive osnove u bunjevačkom? Samo nek znamo da je ona okrnjena. Okrnjena od kojeg oblika kojeg jezika? To je već manje važno. Ili možda ne ide u prilog tezi da je bunjevački govor i sam „okrnjen“, odnosno ljepše rečeno iznikao iz stabla jednoga jezika. Stabla na koje se naše autorice uvijek iznova naslanjaju iako se uzaludno tvrde dokazati da je bunjevački zaseban jezik. Da je upravo suprotno točno i same potvrđuju ovom rečenicom: „Zastupljena su sva četiri akcenta, ko i u svim novoštokavskim govorima.“ Dakle, za svoj „jezik“ o kojemu se trude napisati priručnik navode da je „govor“, na što hrvatska zajednica opetovano i jasnim argumentima pokazuje i ukazuje. Priručnik tzv. bunjevačkog jezika, s morem nedorečenosti, kontradikcija i pogrešaka je zapravo još jedan (vjerujem neplanirani) dokaz o pripadnosti bunjevačkoga govora hrvatskome jeziku. I hvala im za to!

Još jednu spomena vrijednu nedorečenost možemo zabilježiti u opisu stezanih oblika prezenta (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 38, 39). U ovom slučaju autorice bivaju čak i preskriptivne te si uzimaju za pravo propisati pravilo za 3. lice množine u bunjevačkom. Ovdje se opet govori o prezentskim osnovama (vezano za okrnjenost infinitiva), ali je ta osnova pogrešno navedena kao *učit*, *pisat* i *čitat* umjesto uči, piše, čita. Dalje, nema ni spomena o vrstama glagola te glasovnim promjenama u osnovi kao npr. pisati – pisa – piše, gdje svjedočimo o ne samo glasovnoj promjeni *s* u *š*, nego i promjeni tematskog samoglasnika na prelasku iz infinitivnog u stezani oblik, dakle *a* u *e*. No u ovom je slučaju zacijelo najočitiji primjer silovanja bunjevačkoga govora arbitrarna preskriptivnost koja se ogleda u sljedećem citatu: „Ovo lice [3. lice množine] ima dva oblika sa završetkom na – *du* (*gledadu*) i – *je* (*gledaje*). Ostavljena (sic!) je ko pravilna varijanta sa završetkom na – *je*.“ Tko je „ostavio ko“ pravilnu varijantu na – *je* u 3. licu množine i zašto? Na ovo pitanje nažalost ne dobivamo odgovor! U cijeloj je situaciji komična činjenica što temeljno nepoznavanje tematskih samoglasnika u glagola opetovano muči autorice priručnika pa se njihovi netočni i nepotpuni opisi glagola, glagolskih vremena i pridjeva provlače kroz cijelu njihovu knjižicu, odnosno priručnik za novopečene učitelje i učiteljice bunjevačkoga u subotičkim i somborskim školama. Kad bi autorice poznavale pravila vezana za tematski samoglasnik (Alexander 2006), znale bi da isti proizvodi nastavak -*je* u 3. licu množine samo kod glagola s tematskim samoglasnikom *a* (npr. gledati > *gledaje*, čekati > *čekaje*). Međutim, ovi glagoli imaju i drugu, ravnopravnu varijantu, onu na -*du* (*gledadu*, *čekadu*). Nasuprot tomu, glagoli s tematskim samoglasnikom *i* i *e* (učiti – učim, raditi – radim, pisati – pišem, metati – *mećem*) gotovo isključivo proizvode 3. lice množine sa završetkom -*du* (*učidu*, *radidu*, *pišedu*, *mećedu*). Spomenuti završetak je moguće skratiti s -*du* na -*u* (*uču*, *radu*, *pišu*, *meću*) pri čemu treba napomenuti da se glagoli s tematskim vokalom *i* razlikuju od standardnog hrvatskog i srpskog jezika, dok oni sa samoglasnikom *e* glase identično kao i u spomenutim jezicima, što autorice uopće na spominju. Dakle, pitanje 3. lica množine nije toliko jednostavno da bismo mogli donositi arbitrarne odluke bez potankog istraživanja i uzimanja u obzir svih oblika koji se javljaju o ovome licu. Potpunim odbacivanjem nastavka -*du*

suobličujemo bunjevački s drugim standardnim jezicima što se čini protivno cilju autorica priručnika, ali i zbunjujuće za čitatelje koji koriste oblike u pitanju.

U opisu mogućeg načina, odnosno potencijala autorice tvrde sljedeće: „Svi oblici aorista su isti i pišu se bez suglasnika *h* (ja bi spavo, ti bi spavo, mi bi spavali, oni bi spavali).“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 40). U standardnom hrvatskom i srpskom jeziku oblici aorista glase: ja bih, ti bi, on/ona/ono bi, mi bismo, vi biste, oni/one/ona bi. Osim 1. lica jednine (ja bih), o kojim drugim oblicima aorista sa slovom *h* se radi? Ne postoje drugi oblici aorista sa slovom *h*. Zbunjujuće! Pri ponovnom spomenu potencijala na str. 61 autorice djelomice ispravljaju netočnost sa str. 40 sljedećom napomenom: „Međutim, svi oblici aorista isti su i pišu se bez suglasnika *H*, *SMO*, *STE* (ja bi spavo, ti bi spavo, mi bi spavali, oni bi spavali).“ No, ni dalje nije jasno koji su puni oblici aorista i kojim licima pripadaju u bunjevačkom. Treba doista imati solidno poznavanje jezikoslovlja i mogućnost logičkog zaključivanja da bismo pravilno protumačili navedene netočnosti i nepotpunosti u opisu potencijala. Moramo se zapitati očekuje li se to i takvo znanje od ciljanih korisnika ovoga priručnika? A kad se radi o aoristu, imperfektu i pluskvamperfektu, autorice navode sva tri spomenuta glagolska vremena u tri kratka pasusa (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 60). Ne navode se čak ni stezani oblici za svako lice. Iako su ta tri vremena rjeđe u uporabi, možda bi bilo korisno barem navesti nastavke za sva lica kako bi se znalo koji su to nastavci. Moglo bi poslužiti nekome na korist prilikom čitanja starijih književnih djela naših velikana. No, i u ovom slučaju autorice ostavljaju dojam nedorečenosti i površnosti.

Na koncu, svakako moramo navesti nedorečenosti, pa i arbitrarnosti vezane za suglasnik *h* u bunjevačkome. Kao i u drugim štokavskom ikavskim govorima, suglasnik *h* se uglavnom izostavlja ili zamjenjuje drugim prikladnim suglasnicima. No, autorice priručnika imaju drukčiju filozofiju kad se radi o riječi Hrvat! Citat: „Suglasnik *H* Bunjevci na početku riči ne upotrebljavaje (rana, aljina), al ga ne treba izostavljat kod imenica stranog porikla (heraldika, Hvar, Hrvat, Havaji, hemija).“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 61). Dakle, ako je za autorice riječ Hrvat stranog podrijetla, možemo li pretpostaviti da nikad nisu čule za riječ *Rvat*? Riječ Hrvat (pa i Sribin) jest stranog podrijetla, no imamo ju već u staroslavenskom jeziku, pa tako možemo slobodno zaključiti da je davno slavenizirana do te mjere da već odavno imamo razne izvedenice i prilagođenice među kojima su recimo i mađarsko *Horváth* i bunjevačko *Rvat*. Slično vrijedi i za Hvar, čiji stanovnici na svojem čakavskom dijalektu kažu *For* (jamačno pod utjecajem grčkoga originala *Faros*), primjer iz kojega možemo zaključiti da se izostavljanje ili zamjena bunjevačkog *h* na početku riječi prostire malo dalje od Bajškoga trokuta. Drugim riječima, reći *fala* umjesto hvala nije samo odlika bunjevačkoga na prostorima južnoslavenskih jezika. Ona se prostire sve do Jadrana! Isto tako, ne bismo smjeli poistovjećivati strane riječi jezika u kontaktute jezike s kojima su južni Slaveni imali kulturno-povijesne veze s riječima i jezicima koji su udaljeni pola zemaljske kugle. Hrvat i Havaji se ne mogu stavljati u istu kategoriju kad se radi o uporabi slova *h* na početku riječi. Nadalje, autorice navode da se *h* također izostavlja na kraju riječi, npr. *zdravi* vs. *zdravih*, *lipi* vs. *lipih*,

no ne objašnjavaju da se ovdje radi o genitivu plurala (možda nevažna informacija, no svakako ostavlja dojam nedorečenosti). Na istu temu se dalje navodi kako umjesto suglasnika *h* Bunjevci koriste i glas *j*, pa se navode primjeri *mijana, snaja, kujna, grijota*. Kako bi dakle trebale glasiti spomenute riječi u svojim izvornim oblicima? *Mihana, snaha, kubna, grihota*? Dakle, nema ni spomena o promjeni samoglasnika u *mijana* i *grijota* te sažimanju u *kujna*? Možemo samo pretpostaviti da su autorice pretpostavile kako bi korisnici njihova priručnika to mogli i sami zaključiti. Jer ako ne zaključe isto, možda bi mogli pomisliti da se radi o tipološkoj pogrešci kojih također ima u izobilju o ovome priručniku.

I nakon potankog pregleda priručnika u cijelosti, doista je teško navesti sve očite i skrivene nedorečenosti. Kao strastvenog jezikoslovca, osobno me je najviše razočarao nedostatak pametnih rješenja za instance u kojima ikavica stvara izazov u području semantike, kao u primjeru neodređenih i odričnih zamjenica (nikaki vs. nekaki, ničiji vs. nečiji) (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 22). Jer rečenice kao „To je nikaki aparat“ ili „To su ničija kola“ dakako imaju dvostruko značenje u bunjevačkome – ono neodređeno (hrv. nekakav, nečiji), ali i ono odrično (hrv. nikakav, ničiji). Autorice u ovom slučaju samovoljno odabiru nikaki i nečiji (dakle, jednu ikavsku i jednu jekavsku/ekavsku riječ), navode iste u zgradama pod neodređene zamjenice, dok semantičko razrješenje ostavljaju mašti čitatelja. Isti je slučaj i s riječju mjesni (od mjesto). Autorice koriste izraz *misni* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 23, 27, 56), pa se i u ovom primjeru radi o semantičkoj nerazriješenosti (potječe li riječ *misni* od *misto* ili sv. Misa?)

Arbitrarnost i preskriptivnost

Kad se radi o arbitrarnosti i preskriptivnosti, gore je već bilo riječi o samovoljnoj presudi autorica glede definicije mikro jezika, nastavka za 3. lice množine te pisanju slova *h* na početku riječi.

U listi glasovnih promjena, autorice navode sljedeće primjere sibilizacije: „Ruki, divojki, knjigi, nastavak-nastavki-ci, zadatak-zadatki-ci ni ode nije izvršena, al je uvedena u standardizaciji.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 16). Kao i u slučaju 3. lica množine gdje je „ostavljen“ kao pravilan nastavak -je umjesto -du, autorice koriste spomenute primjere sibilizacije, a potom arbitrarno donose odluku o standardizaciji istih bez navođenja razloga za svoju odluku. Čitatelj tako ostaje u nedoumici koje i kakve nastavke treba sibilizirati u bunjevačkom. Ako je pravilno nastavci vs. nastavki, je li onda pravilno i vojnici vs. vojniki, budžaci vs. budžaki, đaci vs. đaki ili možda đakovi? Što je zbiva sa sibilizacijom kod pridjeva? Autorice koriste pridjeve dužim i duži (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 34) – je li ovaj primjer izvršene sibilizacije *k* u *ž* točan i prema pravilima tzv. bunjevačkog jezika? Ili bi se na bunjevačkom ipak trebalo reći dugljim i duglji? Možda se ti oblici čine zastalim, kao u slučaju suglasničke skupine -ht- koju, prema autoricama, ne bi trebalo zamjenjivati s -kt-, pa tako sada imamo pravilno pisati *zaktiv*, a ne *zaktiv* (Popov i

Kujundžić-Ostojić 2019: 61). Na ova pitanja vjerojatno nećemo uskoro dobiti odgovora s obzirom na arbitrarnost i površnost u pisanju priručnika u pitanju.

U opisu glavnih brojeva u bunjevačkome, autorice navode sljedeće: „Oni su uglavnom neprominljivi. Minjaje se jedino brojevi jedan, a dva, tri i četiri vrlo ritko. Njeva promina je već arhaična i ritko se koristi.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 26). Ako se složimo s rečenim, kako bismo onda na bunjevačkome rekli dvama zetovima, dvijema curama, trima ženama ili četirima sinovima? Zvuči li npr. rečenica: „Dala je lipe jabuke dvima curama“ arhaično? Dakle, svjedoci smo još jedne arbitrarne odluke koja nas ostavlja siromašnjima u jezikoslovnom smislu kad se radi tzv. bunjevačkom jeziku. Nije li namjera bila poboljšati i proširiti bunjevački govor na razinu jezika? U ovom slučaju nažalost svjedočimo o dokidanju mogućnosti sklanjanja brojeva dva, tri i četiri, koja nas ostavlja ne samo siromašnima u dativu, nego i stvara određenu invalidnost u govoru.

U arbitrarnost možemo dodati i sljedeći navod: „Glagoli su nesamostalne riči koje označavaju:...” (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 33). Nije posve jasno što su autorice htjele reći ovim navodom, jer je upravo obratno točno. U bunjevačkom govoru, ali i u drugim južnoslavenskim govorima i jezicima možemo slobodno reći da od jednog jedinog glagola možemo izgraditi valjanu rečenicu, npr. kiši. sviće, itd. U bunjevačkom je ta gradnja dodatno zanimljiva zbog ikavskog „jata“, pa tako od glagola *ist* (hrv. 'jesti') dobivamo cijelu imperativnu rečenicu u bunjevačkom – Ij! (hrv. 'Jedi!'). Dakle, nije posve jasna tvrdnja da su glagoli nesamostalne riječi.

Hrvatizmi i srbizmi

O hrvatizmima ne moramo puno govoriti s obzirom na to da bismo trebali poći s dokazanog znanstvenog stajališta da su svi ikavizmi zapravo hrvatizmi. Zašto? Zato što je ikavica najjedinstveniji te najzastupljeniji izgovor u Hrvata. Na ikavici su napisana mnoga hrvatska književna djela velikana poput Matije Petra Katančića, Andrije Kačića Miošića, Bartola Kačića i drugih. Ikavica stoga ne može nikada biti isključivo odlika nekog tzv. bunjevačkog jezika u dva sjeverna okruga Republika Srbije. No, hajdemo se na trenutak poigrati „vražjeg odvjetnika“ te nazvati hrvatski stranim jezikom u odnosu na bunjevački (s obzirom na to da su naše autorice već naglasile da je riječ „Hrvat“ strana riječ). I hajdemo ne navoditi sve one ikavizme i glasovne promjene u podunavskom bunjevačkom koje ga vežu za dalmatinski bunjevački (npr. *lip*, *mliko*, *ide*, *prida me*, *š njim*, *kraljovi*, *vidit*, *svačat* itd.). Hajdemo se usredotočiti samo na standardne hrvatske riječi (znate na koje mislim, na one što čujemo na HRT-u). Vjerovali ili ne, autorice koriste i takve riječi i konstrukcije! Evo i primjera: *počima* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 24), *dio* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 29, 51), *dioni* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 29), *kršćanin* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 65), *svećenik* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 65), *biskup* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 65) te u objašnjenju i primjerima infinitivne konstrukcije u rečenicama s dva glagola: „Nikad se ne koristi konstrukcija: Moram da učim... Pravilno je – Moram učiti.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 36). Bunje-

vački infinitiv je dakako krnji, ali infinitivna konstrukcija umjesto da s konjugiranim oblikom drugog glagola u rečenici je doista značajno sintaksno obilježje hrvatskoga jezika u odnosu na susjedni srpski. Ova činjenica je još značajnija ako se uzme u obzir da su Bunjevci u Bačkoj uspjeli sačuvati infinitivu konstrukciju čak i nakon više od tri stotine godina od doseljenja iz dalmatinske pradomovine. Dakle, to nije i ne može biti posebnost tzv. bunjevačkog jezika. Ako išta, ta ga značajka, sama, snažno veže za njegove hrvatske korijene.

Da je priručnik tzv. bunjevačkoga jezika krcat srbizmima nije niti sablažnjujuće, a ni iznenađujuće. Svjedoci smo da se većina prvaka Bunjevaca ne-Hrvata služi standardnim srpskim jezikom u javnom diskursu. Kad govorimo o srbizmima u podunavskom bunjevačkom govoru morali bismo naglasiti da se svakako očekuje dobar broj istih s obzirom na to da podunavski Bunjevci žive u izravnom kontaktu sa srpskim stanovništvom više od tri stoljeća. S obzirom na to da bunjevački nije standardiziran i da nema autoriteta koji bi mogao odvagnuti koji su to srbizmi validni, odnosno prihvatljivi u bunjevačkome, listanje se istih čini nezahvalnim poslom. Ipak, možda je vrijedno pokušati napraviti tu i takvu distinkciju jer i autorice navode neke od njih (dakako ne u zasebnom poglavlju o srbizmima kako ćemo to ovdje pokušati).

Riječi kao što su *sever* i *severna* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 5), *poneli* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 5), *takođe* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 6), *koren* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 6), *uticaj* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 7), *tačka* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 7), *nauka* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 9), *donele* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 9), *komšiluk* (autorice iznenađujuće koriste riječ *susidstvo*, a ne *komšiluk* na str. 13), *lična* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 27), *dobijamo* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 54), *januar*, *februar*, itd. (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 65) bismo i mogli svrstati u uvriježene ekavizme odnosno srbizme u bunjevačkome. Međutim, riječi *univerzitet* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 5), *modernizovan* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 5), *italijanskog* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 5), *primer* i *primeri* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 6, 12, 24, 31, 33, 34), *sopstvenog* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 7), *informisanja* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 7), *mreža* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 9), *vazdušne* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 9), *usmeni* i *pismeni* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 9), *učestvuje* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 10), *pridevi* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 13, 23, 24, itd.), *u toku* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 14), *dešavalo* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 14), *sagovornik* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 19), *rečenica* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 19, 21, 42, itd.), *objekat* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 21, 51), *opšte* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 22, 23), *prisvojna* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 22, 23), *stepenu* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 24), *zbir* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 27), *subjekat* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 29, 35, 51), *nezavisan* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 28), *kvalitet* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 29), *parče* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 29), *vršilac* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 32), *obavezno* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 34), *zamenica* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 34, 52), *asimilovan* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 36, 59), *dešava* (Popov

i Kujundžić-Ostojić 2019: 38), *drugarica* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 49), *istorija* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 56), *uslovne* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 56), *ranije* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 59), *uprkos* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 60), *realizovana* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 60), *narodno pozorište* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 63), *Nemac* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 63), *vasionski* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 63), *okeana* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 63), *poluostrvo* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 63), *krstaški ratovi* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 64), *ambasador* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 65), *akcentovan* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 66), *Nemačka* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 66) i *evro* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 68) predstavljaju očite srbizme koji se ne bi trebali koristiti u bunjevačkome.

Zašto je teško standardizirati jedan govor koji se prestao sustavno razvijati prije više od stotinu godina? Upravo iz gore navedenih srbizama možemo vidjeti da je za komplicirane, višesložne riječi naprosto nemoguće pronaći odgovarajuću zamjenu. Dakle, ne radi se tu toliko o mogućim simpatijama autorica prema većinskom, susjednom srpskom jeziku, nego o nepostojanju primjerenih izraza u bunjevačkome pa su autorice primorane posuditi od najbližeg, njima najbolje poznatoga jezika. Doduše, i tu bilježimo određenu nemarnost s obzirom na to da neke od navedenih riječi, kao npr. *mreža*, *vazdušne*, *dešavalo*, *opšte*, *parče*, *ranije*, *Nemac*, *krstaški ratovi* čak i imaju svoje bunjevačke nazive (*mriža*, *ajer/ajerne*, *trevljalo*, *opće*, *komad* ili *kriška*, *prija*, *Nimac*, *križarski ratovi*) (Sekulić 2005). Radi li se o nemarnosti ili nedosljednosti i nije toliko važno. No, važna je činjenica da se ovakom nedosljednom uporabom bunjevačkih riječi zapravo umanjuje i sama vrijednost posebnosti istoga, bez obzira smatrali ga mi govorom ili jezikom.

Tipološke pogreške

S obzirom na to da se priručnik pred nama bavi gramatikom jednog „jezika“, bilo bi za očekivati da će tipološke pogreške odnosno pogreške pri unosu teksta biti svedene na minimum. Nažalost, ni u ovom aspektu autorice na uspijevaju uliti povjerenje kod čitatelja. Priručnik obiluje tipološkim pogreškama kao i mnogim drugim pravopisnim nepravilnostima.

Primjera radi, u navođenju vrsta književnih djela nedostaje zarez (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 6), u rečenici o biskupu Antunoviću nedostaje veznik da (stoji „i vrati ji“ umjesto „da ji vrati“) (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 6), u listi glagolskih rodova stoji „prilazani i neprilazani“ umjesto „prilazni i neprilazni“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 35), u opisu građenja potencijala nedostaje veznik i (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 40), a u opisu sastavnih rečenica nije izvršeno pravilno sklanjanje fragmenta „u istom pravcu“ (stoji „u istom pravac“) (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 54). Uz to, gotovo na svakoj stranici priručnika imamo nekoliko riječi, fragmenata ili čak cijelih rečenica napisanih u potpunosti velikim slovima. Ostaje nejasno želi li se tako određena pravila izrazito naglasiti, radi li se o preziranju ili možda podcjenjivanju čitatelja (znamo da u elektroničkoj komunikaciji na primjer velika

slova obično označavaju povišeni ton) ili naprosto o neznanju pravopisnih pravila samih autorica (barem onih koja se odavno koriste u hrvatskom i srpskom jeziku).

Banalnost

Nakon potanke analize dviju trećina priručnika Popove i Ostojićeve, ostajemo pomalo iscrpljeni iščitanim. Upravo u tom trenutku nailazimo na niz komičnih, tragikomičnih pa čak i banalnih primjera u opisu različitih funkcija rečenice. Navest ćemo u ovom predahu nekoliko: u „obavištajnim“ rečenicama saznajemo da „Filip tira biciglu“. (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 48), dok u „zapovidnim“ netko zapovijeda „Dodaj mi daljinski.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 49), a na koncu u složenim „Filip leži na krevetu, gleda film i ide kokice.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 49) (jamačno se radi o razgaljenom Filipu kojemu sve ide „ko po loju“); u opisu sintagmi saznajemo da „Nana zakuvava tisto.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 45), dok u prosto neproširenim rečenicama „Anica zakuvava“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 49), a u složenim netko zapovijeda „Daj mi malo kolača.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 51) (možda su to oni kolači koji su „zakuvani“ na prethodnim stranicama?), a na koncu saznajemo da „Majka kupa dicu.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 51), a u zaključnim „Nije došla, najprija se razbolila.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 55) (je li to ona ista vrijedna žena što je po cijeli dan „zakuvavala?“); u opisu subjekta smo informirani da „Grgo tira traktor.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 51), a odmah potom „Grgi je teško.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 51); u opisu rastavnih rečenica autorice se pitaju „Jal to čujem kako grmi el lete krilatrice?“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 54), a nakon toga „Dunio je jak vitar, rastiraće oblakove.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 55); u opisu sastavnih rečenica „Marko je ušo i oma sio za astal. Tušta je radio pa se umorio.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 54), a u opisu isključnih „Bačo je sve naranio, jedino je na josag zaboravio.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 55) (pretpostavljamo da je „bačo“ nahranio ljude, jer se „josag namiriva“ u bunjevačkom), a u opisu umetnutih rečenica „Ivan je, čim je svanilo, krenio u atar.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 57). Kako svaki jezik ili govor ima svog „Pericu“, tako upoznajemo i bunjevačkog koji se zove – Pere. Tako u vremenskim rečenicama saznajemo da „Dok Pere uči, mi se sigramo u drugoj sobi“, u uvjetnim „Ako Pere sve nauči, cigurno dolazimo“, a u uzročnim da „Nismo mogli doć jel Pere nije sve naučio.“ (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 56).

Svođenjem rečeničnih primjera na naporan fizički rad majke ili bake, oca ili djeđa te dočaravanjem djeteta kao malog „šefa“ u kući ili razlogom ne odlaska u goste te insinuacijom naivnosti osobe u svezi s prirodnim pojavama srozavamo i oslikujemo bunjevačke ljude kao priproste, neobrazovane i naivne. Vjerujemo da autorice to nisu imale za cilj, ali navedene rečenice izazivaju u čitatelju istodobno i podsmijeh i mučninu. Dvjesto riječima, radi se o banalnosti i patetičnosti, što se vrlo lako moglo izbjeći da su se autorice malo više potrudile u svome odabiru primjera.

Konačno, u banalnost (pa i komičnost!) možemo ubrojati i primjere pisanja velikim početnim slovom nadimaka i atributa, imena božanstava, svetaca i bića iz mitologije te vlastitih imena iz svijeta mašte, književnih dijela, filmova i stripova na stranici 62. Pa tako u prvoj skupini stoje jedno do drugog Jeca, Aleksandar Veliki, Ivan Grozni, Plinije Mlađi, Hajduk Veljko, Žikica Jovanović Španac, Vladislav Petković Dis i Blažena Divica Marija, u drugoj Zevs, Mars, Afrodita, Perun, Bogorodica, Buda, Isus, Minotaur, Himera, Sveti Antun, Sveti Marko i Sveti Joso, a u trećoj Sniško Bilić, Babaroga, Petar Pan, Pepeljuga, Šiljo, Paja Patak i Hogar Strašni!

Umjetni ikavizmi

Za kraj smo ostavili u uvodu spomenuti, a možda i najzanimljiviji fenomen u cijelome projektu stvaranja tzv. bunjevačkog jezika – a to su umjetni ikavizmi. Autorice priručnika nisu jedini autori umjetnih ikavizama. Fenomen stvaranja umjetnih ikavizama otpočinje devedesetih godina prošloga stoljeća, u vrijeme proglašenja Bunjevaca zasebnom nacijom od strane Miloševićeva režima te institucionalizacije te odluke putem stvaranja paralelnih bunjevačkih institucija nasuprot onima s hrvatskim predznakom. Kako bismo razumjeli uzroke i posljedice umjetnih ikavizama, morali bismo otpočeti s definicijom istih.

Umjetne ikavizme možemo definirati kao višesložne izvedenice jedno- ili dvo-složnih riječi koje u sebi sadrže ili se čini da bi mogle sadržavati staroslavenski „jat“. Potreba za stvaranjem umjetnih ikavizama nije samo vezana za izdvajanje bunjevačkoga iz standardnog hrvatskog jezika, nego i svojevrsno opravdanje i oduživanje režimu za potporu u političkom projektu stvaranja bunjevačke nacije. Na koncu, ona je vezana i za želju za pokazivanjem većinskom narodu, Srbima, da je bunjevački drugi i drugačiji „jezik“ od srpskoga. Jer kako nije dobro da bunjevački zvuči previše hrvatski (a on to doista zvuči sa svojim legitimnim ikavizmima, uporabom infinitivne konstrukcije, pa čak i običnim leksikom – *kruv*, *gra*, *krumpir*, itd.), tako nije dobro da zvuči ni previše srpski. Na raskrižju te dileme nailazimo na nasilni proces stvaranja umjetnih ikavizama od, mahom srpskih, standardnih višesložnih riječi koje sadržavaju ili se čini da bi mogle sadržavati staroslavenski „jat“. Za primjere ćemo navesti sljedeće riječi: *neposridni*, *uslidiće*, *rišio*, *izminjen*, *doslidna* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 5), *cilina* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 5, 45), *sridstvo*, *sridstava* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 6, 9, 28, 30, itd.), *ocinama* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 7, 29), *prithodilo* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 7, 55), *osićanje*, *neposridno*, *sporazumivanja*, *podila*, *priprika* (ali i *pripreku*) (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 9), *promine* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 12, 29), *najvirovatnije* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 12), *izbigava* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 13), *ričca*, ali i *rečca* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 15, 43, 66), *uslid* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 14), *prominljiv* i *neprominljiv* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 17, 19, 34), *misni* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 23, 27, 56), *naminu* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 28, 32), *upotribljava*, ali i *upotrebljava* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 29, 30, 34, 61, 62), *prilazni*, *podrazumivaje*

(Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 34), *zaminjiva* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 36), *obavištenje* i *obavištajne* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 48, 50), *pisnikinja* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 51), *zaminice* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 52), *virovatno*, unatoč postojanju primjerene bunjevačke riječi za vjerojatno – *naj-prija* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 55), *namirne* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 56), *poslidične* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 57), *redoslid* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 57), *pridstavlja* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 58), *dilo* i *remek-dilo* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 60, 63, 67), *pripstavku* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 60), *umisto*, *pridviđeno* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 61), *pridsidnik* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 65), *sridnjoškulac* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 65), *slideće* (Popov i Kujundžić-Ostojić 2019: 67).

Što se želi postići ovom i ovakvom nasilnom i, usudili bismo se reći, neprirodnom hiperikavizacijom? Želi se zacijelo stvoriti jedan novi, zasebni jezik kako bi se i putem jezika (a znamo da „bez jezika nema ni naroda“) ukazalo na jednu veliku laž – da Bunjevci nisu Hrvati, odnosno da nisu subetnička skupina hrvatskoga naroda! Da oni imaju svoj zasebni jezik, svoju zasebnu povijest (onu „dačansku“) (Mandić 2009), svoju zasebnu zastavu i grb, svoje zasebne institucije, svoje zasebne praznike, itd. No, problem i poteškoća cijelog tog političkog pothvata je upravo u jeziku! Znamo da je izvorni bunjevački govor u izumiranju jer ima sve manje govornika. To je povijesni proces koji je otpočeo standardizacijom hrvatskoga i srpskoga jezika prije više od stotinu godina kada je pri odabiru jekavice i ekavice, ikavica pala u sjenu. Ono što je sačuvano, i u Bačkoj i u Hrvatskoj, vezano je za obiteljski život, rad te narodne običaje i kulturu. Bunjevački govor ili tzv. jezik, koji Bunjevci ne-Hrvati toliko priželjkuju nikad neće nadoknaditi stoljeće sustavnog razvoja u kojem su uživale jekavica i ekavica tijekom prošloga stoljeća. Neće, zato što je bunjevačkih govornika jako malo i zato što ni oni sami niti bilo tko drugi u njihovu okruženju nema kapacitet upiti toliki broj novih riječi u tako kratkom vremenu. Umjetni ikavizmi će zaživjeti možda na papiru, ali nikada u živom govoru u današnjem brzom razvoju modernih tehnologija i primata svjetskih jezika kao što je engleski.

Štoviše, svjedoci smo posustale utrke i velikih jezika kao što su njemački i francuski s dominantnim engleskim, koji iz svoje kolijevke informacijskih tehnologija svakodnevno plasira u naše živote nove riječi, a koje bi onda trebale biti prevedene (u mnogim slučajevima izmišljene) kako bismo mogli nastaviti govoriti svojim materinskim jezikom. Ako tu utрку gube veliki jezici, gdje su onda hrvatski i srpski, a gdje je naš mali bunjevački? Na hrvatskom se internet kaže međumrežje, na srpskom internet. Kako bi se ta riječ trebala reći na ispravnom, hiperikaviziranom bunjevačkom? Medmrižje ili internet? I tko će nam dati odgovor na to pitanje? No, ništa nije isključeno jer je prva bunjevačka riječ iz područja informacijskih tehnologija već izmišljena od strane autorica priručnika. Na stranici 55, u opisu suprotnih rečenica dobivamo novu riječ za video igrice – sigrice! Puna rečenica glasi: „Tribo je učit, al je sigro sigrice.“ (sic!)

Zaključak

Uz sve netočnosti i nedorečenosti na dugih i mučnih 70-tak stranica, valja se prisjetiti da je naš vodeći jezikoslovac u opisu bunjevačkoga govora, akademik dr. Ante Sekulić, uspio točnije, podrobnije i iscrpnije opisati govor bunjevačkih Hrvata na prvih 27 stranica svoga kapitalnog djela *Rječnik govora bačkih Hrvata* koji se proteže na lijepih 696 stranica. Dakle, slažemo se da se kvaliteta jedne knjige ne treba mjeriti njezinom debljinom, ali debljina knjige u kontekstu opisa jednoga govora, a još više jezika može biti dobar početni pokazatelj i njezine kvalitete. Iz spomenutoga je očito da je Dr. Sekulić, za razliku od autorica ove knjižice, dobro razumio da govore treba opisivati, a ne propisivati. Tako je većinu stranica svoje knjige potrošio na opis riječi, izraza i naziva, a ne na propisivanje onoga što je nemoguće propisati.

U zaključku, nakon potankog iščitavanja *Gramatičkog i pravopisnog priručnika bunjevačkog jezika* možemo sa sigurnošću reći da je ova knjižica jedna bezvrijedna, aljkavo prepisana gramatika srpskoga jezika nad kojom je izvršena nasilna hiperikavizacija višesložnih izvedenica koja je pak proizvela umjetne ikavizme u tzv. bunjevačkom jeziku. S obzirom na to da je jezik živo nematerijalno dobro te da se uvijek razvija, moramo se složiti s potrebom stvaranja novih riječi u svakome jeziku, ali se ne smijemo složiti kad to stvaranje obavljaju nestručne osobe, a sve u cilju krađe i prisvajanja nacionalnog identiteta i baštine jednoga naroda – u ovom slučaju hrvatskoga.

Literatura

- Alexander, Ronelle. 2006. *Bosnian, Croatian, Serbian: A Grammar with Sociolinguistic Commentary*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Klikovac, Duška. 2015. *Gramatika srpskog jezika za osnovnu školu*. Beograd: Kreativni centar.
- Kujundžić-Ostojić, Suzana, Josić, Ruža i Jadranka Tikvicki. 2014. *Bunjevački jezik sa elementima nacionalne kulture: Klupče, Moja prva bunjevačka gramatika za 1. i 2. razred osnovne škole*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Mandić, Mijo. 2009. *Buni, Bunievci, Bunjevci*. Subotica: Bunjevačka matica.
- Popov, Ana i Suzana Kujundžić-Ostojić. 2019. *Gramatički i pravopisni priručnik bunjevačkog jezika*. Subotica: Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine.
- Sekulić, Ante. 2005. *Rječnik govora bačkih Hrvata*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“.
- Sučić, Ivo i sur. 2003. *Gramatika gradišćanskohrvatskoga jezika*. Željezno: Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov.
- Težak, Stjepko i Stjepan Babić. 2003. *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.

Summary

Linguistic review of the Grammar and Orthographic Handbook of the Bunjevac Language

Contribution to the public debate on the Decision concerning the proposed amendments to the Statute of the City of Subotica regarding the introduction of the so-called Bunjevac language in the official use

No leading Croatian, Serbian, or even Slavic linguist puts the Bunjevac speech of the Bunjevci Croats in Bačka into the language category. Linguistic review of the Grammar and Orthographic Handbook of the Bunjevac Language reveals plenty of inaccuracies, imprecisions, arbitrariness and prescriptiveness, abundance of Croatisms and Serbisms, typological errors, banalities and a new phenomenon in the political venture of violent creation of the so-called Bunjevac language - introduction of artificial ikavianisms in Bunjevac speech. The author investigates the causes and consequences of „hyperikavisation“ and emphasizes the problem of creating new words in speech by the unqualified individuals.

Key words: Bunjevac speech, speech standardization, Croats in Vojvodina